

Tilvenning for de yngste barna i barnehagen

Hvordan jobber barnehagepersonalet for å trygge 1-åringen i tilvenningen?

Navn: Marte Fleischer
kandidatnummer: 1021

Bacheloroppgave
BDBAC4900

Trondheim, Mai 2019

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

Forord

Etter fire år som student ved Dronning Maud Minne Høgskole, har jeg i tillegg til mye skriving, lesing og hodebry, hatt en spennende reise mot målet som ferdigutdannet barnehagelærer. Denne reisen har jeg delt med mine fine medstudenter som har bidratt med motivasjon og delt sin kunnskap når det har stått på som verst.

Jeg vil takke intervjupersonene for å ha delt av sin kunnskap i dette prosjektet, og mine veiledere for gode råd og konstruktive tilbakemeldinger underveis.

Jeg vil også takke familie og arbeidskollegaer for deres tålmodighet og forståelse i forbindelse med denne hektiske perioden.

Utformingen av denne oppgaven har vært svært lærerik og jeg håper den vil være interessant for den som leser.

Innhold

1. Innledning -----	5
1.1 Problemstilling -----	6
1.2 Begrepsavklaring -----	6
1.3 Oppgavens oppbygging -----	7
2. Teori -----	8
2.1 Tilvenning -----	8
2.2 Tilknytning -----	9
2.3 Trygg tilknytning -----	11
2.4 Overgangsobjekt -----	12
2.5 Primærkontakt -----	12
2.6 Samspill -----	13
2.7 Foreldresamarbeid -----	14
3. Forskning og metode -----	15
3.1 Metode-----	15
3.2 Valg av metode-----	16
3.3 Intervju som metode -----	16
3.4 Planlegging av datainnsamling -----	17
3.5 Valg av informanter -----	17
3.6 Metodekritikk -----	18
3.7 Etske retningslinjer -----	19
4. Presentasjon av funn -----	21
4.1 Tilvenning -----	21
4.2 Tilknytning -----	22
4.3 Overgangsobjekt -----	23
4.4 Samspill -----	23
4.5 Foreldresamarbeid -----	24
5. Drøfting -----	26
5.1 Tilvenning -----	26
5.2 Tilknytning -----	27
5.3 Overgangsobjekt -----	29
5.4 Samspill -----	29

5.5 Foreldresamarbeid	30
6. Avslutning	31
Referanser	32
Vedlegg	33
Intervjuguide	33
Samtykkeskjema	35

1. Innledning

Jeg visste tidlig at jeg ønsket å skrive en oppgave som omhandlet de yngste barna i barnehagen, og etter mye tanker rundt hva jeg anser som viktig, falt valget på hvordan jeg som barnehagelærer, sammen med personalet, kan trygge 1-åringen i tilvenningen. Målet med denne oppgaven er å øke min kompetanse og bevissthet rundt tilvenningen for 1-åringen, hva er det, og hvem er det som skal tilvennes? Jeg ønsker å tilegne meg kunnskap om hvordan barnehagepersonalet kan legge til rette for en trygg og god tilvenningsperiode, for barn og voksne.

Det har tidligere vært lite forskning på de yngste barna og tilvenning i barnehagen, sier May Britt Drugli (Drugli, 2017, s. 5). I følge pedagogen og professoren har det endret seg de siste årene. Hun skriver i boken *Liten i barnehagen* at i tillegg til nyere forskning, har mange barnehager tilegnet seg mye erfaring med å arbeide med små barn, fordi 80% av norske barn mellom 1-2 år er i barnehage. Forskning og erfaring bidrar samlet til at debatten om det er bra for 1-åringen å være i barnehagen har endret fokus til å handle om barnehagekvaliteten. Hva er god barnehagekvalitet for de yngste, og hvordan skal den utvikles og fremmes.

Tidligere begrep, som innkjøring, beskriver hvordan barnet skal kjøres inn på barnehagens spor og tilpasse seg barnehagens rutiner. Her har det vært en endring, praksisfeltet bruker i dag begrepet tilvenning. Men hvem er det som skal tilvennes hva? Skal barnet tilvenne seg barnehagehverdagen? Hva med barnehagepersonalet og resten av barnegruppa, skal de tilvennes det nye barnet? Dette kommer jeg tilbake til i begrep- og drøftingsdelen.

Jeg har selv to barn og dermed erfaring med tilvenning fra et annet perspektiv enn som barnehagelærer. Jeg har også erfaring fra å jobbe som assistent med de yngste barna i tilvenningsperioden, dette er bakgrunnen for valg av tema.

1.1 Problemstilling

Hvordan jobber barnehagepersonalet for å trygge 1-åringen i tilvenningen?

1.2 Begrepsavklaring

Begrepet tilvenning brukes i fagfeltet, barnet skal vennest til et liv utenfor hjemmet, men er det et godt nok ord som beskriver prosessen? og blir barnet noen gang ferdig med tilvenningen? Jeg velger å gå litt dypere inn i dette begrepet ved å slå opp i ordboken. Å tilvenne er synonymt med å ordne, regulere, tilpasse, justere, innordne og bearbeide. Med andre ord skal barnet venne seg til, og tilpasse seg barnehagehverdagen. I følge relevant litteratur skal barnehagen arbeide for individuell tilvenning, barnehagen skal dermed tilvenne seg barnet og dets rutiner, både barnet og barnehagen er i tilvenning. Dette kommer jeg tilbake til i teori- og drøftingsdelen av oppgaven.

Jeg har valgt å bruke begrepet tilvenningsperiode fordi jeg mener det beskriver tilvenningen som individuell ettersom at den ikke har en fast tidsramme, men er en periode hvor barnet skal vennest til et liv utenfor hjemmet. Varigheten på denne perioden vil variere fra barn til barn, og de ulike barnehagene. Med andre ord så er dette en stadig pågående prosess, men jeg har valgt å fokusere på de første dagene barnet er borte fra hjemmet.

Jeg har valgt å benevne de som jobber i barnehagen som barnehagepersonell ettersom alle, uansett yrkestittel, er viktige i arbeidet med tilvenningen. Ikke alle er utdannede barnehagelærere, man har et mangfold av ulike mennesker som utgjør helheten. Begrepet personalet er også gjentagende i litteraturen og i Rammeplan for barnehagen (2017).

Begrepet primærkontakt blir brukt for å beskrive den personen blant personalet som har hovedansvaret for ett eller flere barn i tilvenningsperioden, dette begrepet blir brukt i praksisfeltet. I litteraturen brukes begrepene primærkontakt og tilknytningsperson.

I problemstillingen min har jeg med begrepet trygghet. Dette er et begrep som til stadighet dukker opp i litteraturen om tilvenning i barnehagen. Det finnes ingen klar definisjon på hva trygghet er, jeg velger derfor å se det i lys av tilknytning, noe jeg skriver om i teoridelen av oppgaven. Her vil jeg trekke inn begrepene trygg tilknytning og trygg base, som jeg mener er avgjørende for en god tilvenning.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i fem deler; innledning, teori, metode, funn, og tilslutt drøfting og avslutning.

Innledningsvis presenteres temaet jeg har valgt, og bakgrunn for hvorfor. I denne delen av oppgaven har jeg valgt å gi en forklaring på noen av begrepene som er sentrale i oppgaven. Dette for å gi en bedre forståelse av helheten så tidlig som mulig.

Teoridelen av oppgaven presenterer teori som er relevant for min problemstilling. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å omhandle trygghet og tilvenning, her vil også tilknytning komme inn som en sentral del i denne perioden i barnets liv. For å belyse tema for valgt problemstilling, vil teoretikere som John Bowlby (referert i Broberg, Hagström og Broberg), May Britt Drugli (2017), Gerd Abrahamsen (2007), Donald Winnicott (referert i Abrahamsen 2007), Gunvor Løkken (2004), Daniel Stern (referert i Løkken 2004), Maurice Merleau-Ponty (referert i Løkken 2004) og Gunilla Niss (2017) bli trukket frem.

Jeg vil også si noe om foreldresamarbeid som en viktig del av tilvenningsperioden i barnehagen. May Britt Drugli (2017), Gerd Abrahamsen (2007) og Rammeplan for barnehagen (2017) blir trukket frem som sentrale teoretikere knyttet til samarbeid med foreldre.

For å gi leseren en tidlig, og god forståelse av hva tilvenning og tilknytning handler om, har jeg valgt å la teoridelen komme tidlig i oppgaven.

Metodedelen (Dalland, 2017) presenterer hva forskning og metode er, og forklarer ulike typer metoder som kan brukes. Valg av metode begrunnes og bakgrunn for valg av intervjupersoner presenteres. Her vil jeg også si noe om feilkilder, validitet og reliabilitet. Etikk i forhold til forskning vil også bli presentert. Jeg kommer også inn på metodekritikk.

I resultatdelen blir funn fra intervju presentert.

Drøftingsdelen tar for seg funnene som er presentert i resultatdelen, og disse drøftes opp mot den relevante teorien jeg har valgt ut ifra min problemstilling.

Avslutningsdelen er oppsummerende og samler alle trådene som pekes tilbake på problemstillingen.

2. Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere relevant teori knyttet til tilvenning og tilknytning i barnehagen, da dette er to tema som henger nøye sammen. I tillegg til tilvenning og tilknytning, trekker jeg inn overgangsobjekt, primærkontakt, foreldresamarbeid og samspill som en viktig del av tilvenningsperioden.

2.1 Tilvenning

Å starte i barnehagen er en stor overgang for barnet. Gerd Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 60) skriver i boken *småbarnspedagogikk* at alle overganger er vanskelige fordi det ofte betyr avslutningen på en kjent tilværelse, som det å være hjemme hos mamma og pappa. Når denne kjente tilværelsen brytes opp kan det ofte fremkalle sorg, særlig ved adskillelse fra omsorgspersonene. Abrahamsen skildrer denne adskillelsen; «*det er et farvel til spedbarnsalderen, og et farvel til en verden som for de fleste barn oppleves som god og nær, oversiktig og kjent*» (Abrahamsen, 2007, s. 60). I Boken *Tilknytning i barnehagen* kan vi lese om hvordan tilvenningen ofte er forbundet med sterke følelser både hos barn og foreldre. Broberg, Hagström og Broberg (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 131) tar for seg tilvenningens formål som er å venne barnet til det nye miljøet, gi barnet tid til å bli godt kjent med minst én pedagog som fungerer som primærkontakt, venne barnet på flere timer uten foreldrene og bruke pedagogen som erstatning for foreldrene slik at det kan engasjere seg i lek og utforsking. Videre påpeker de, og viser til forskning, når de når de sier at tilvenningen ikke er over den dagen barnet tilbringer en hel dag i barnehagen. Det kan være vanskelig å vite hvor lang tid barnet trenger for å kjenne seg trygg i det nye miljøet ettersom det utad kan se rolig og veltilpass ut, men innad kan tilknytningssystemet være fullt aktivert og ikke i hvilemodus. Her legger de til at det er pedagogens ansvar å understreke for foreldrene at målet med tilvenningen ikke er å venne barnet på å oppholde seg i barnegruppen så raskt som mulig, men at barnet – ut ifra sine egne forutsetninger – får venne seg til miljøet, bli kjent med pedagogen og lære å bruke pedagogen som en tilknytningsperson i foreldrenes sted (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 141). May Britt Drugli (Drugli, 2017, s. 50) forklarer barnets reaksjon på denne adskillelsen med foreldrene som nesten alltid negativ. Barnet er nærmest genetisk programmert til å reagere slik, dermed må det få erfare over tid at denne forandringen i livet er greit. For barnehagepersonellet betyr dette at de må innstille seg på å gi barnet tid, følge dets tempo og respektere barnets måte å takle overgangen på, som Rammeplan også legger føringer for; «*barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og*

rom slik at barnet får tid til å bli kjent» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 33). Dette kan også sees i lys av Donald Winnicott (1896-1971) som sier at barnet må få verden i små doser. For å utvide verden for barnet, må dosene være akkurat passe, hverken for store eller for små. For store doser vil være vanskelig å fordøye, samtidig må de være store nok til at gleden over å utforske og ta del i fellesskapet stimuleres (Abrahamsen, 2007, s. 65).

Når vi snakker om tilvenning må jeg trekke frem Gunilla Niss (Niss, 2017, ss. 58-63) som skriver om den individuelle tilvenningen i boken *Å begynne i barnehagen*. Hun sier at tilvenningen skal tilpasses hvert enkelt barn og påpeker også at foreldre er ulike og at tilvenningen i barnehagen må tilpasses både barn og voksne. For å kunne tilpasse tilvenningen for hvert enkelt individ, blir kommunikasjon mellom barnehage og foreldre viktig ettersom de har ulike roller under tilvenningen. Broberg, Hagstöm og Broberg (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 134) sier at tilvenningstiden vil variere på grunn av tilknytningen mellom barn og foreldre. De tar for seg en studie når de sier at barn med trygg tilknytning til sine foreldre bruker lengre tid på tilvenningen enn barn med utrygg tilknytning. I denne studien kunne man tydelig se at foreldre som er sensitive for barnets signaler lar tilvenningen ta lengre tid. Disse barna viser tydelige protestreaksjoner mot at foreldrene forlater det og foreldrene ser og tilpasser egen atferd til barnets reaksjoner. Dette er et tegn på en velfungerende tilknytningsreaksjon mellom barn og forelder og i tilvenningsperioden er barnets erfaring med at forelderen er oppmerksom og følelsesmessig tilgjengelig svært viktig. Videre forklarer Broberg, Hagström og Broberg (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 141) hvordan tilvenningen aktiverer både barnets og foreldrenes tilknytningssystemer, og at det dermed er viktig å kunne skille mellom barnets og foreldrenes behov i tilvenningsperioden. For å kunne skille disse behovene fra hverandre, er pedagogen avhengig av å ha lært seg å være oppmerksom på, og tolke signaler på hvorvidt barnets tilknytningssystem er aktivert eller er i hvilemodus.

2.2 Tilknytning

I boken *Tilknytning i barnehagen* defineres begrepet tilknytning slik; «begrepet fremhever betydningen av noe mindre som henger sammen med, og er avhengig av noe større» (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 34). Dette tolker jeg som at tilknytningsteorien, når vi ser det i barnehagesammenheng, beskriver dynamikken bak dannelsen og utviklingen av det nære følelsesmessige båndet mellom barnet og omsorgsgiver. Det som kjennetegner at

denne relasjonen er en tilknytningsrelasjon, er at barnet søker trygghet, trøst og beskyttelse hos tilknytningspersonen. Videre er det ulike punkter som kjennetegner en tilknytningsrelasjon; den varer over tid, den berører relasjonen til en spesiell person som ikke er mulig å erstatte, den har stor følelsesmessig betydning for individet, den kjennetegnes av at personene søker hverandres nærhet og det innebærer ubehag ved ufrivillig separasjon fra hverandre (Broberg, Hagström , & Broberg, 2014, s. 37). Ut ifra disse punktene er det tydelig at barnets relasjon til foreldrene er sterkere enn den omvendte. Barnet, som er mindre og svakere, knytter seg til forelderen, som er større og sterkere, for å få trygghet og beskyttelse (Broberg, Hagström , & Broberg, 2014, s. 37). Når vi snakker om tilknytning, som hører innunder psykologien, er det naturlig å si litt om den relasjonelle utviklingspsykologien. Tilknytning, som er det emosjonelle båndet mellom barnet og omsorgspersonen, utvikles fra fødselen av. I løpet av barnets første leveår, har det ut ifra de relasjonelle erfaringene utviklet forventninger til omsorgspersonens tilgjengelighet, og hvordan han eller hun skal reagere i ulike situasjoner, på atferd eller på følelsesuttrykk. Tilknytning er bare et aspekt av barnets relasjon til foreldrene, andre oppgaver man har er å beskytte, leke, lære og oppdra, noe som står i motsetning til hverandre. Dersom barnet får velge vil det foretrekke den ene til lek og den andre til beskyttelse om noe oppstår. Dette skjer også i barnehagen, dermed er det viktig å ikke utvanne tilknytningsbegrepet til å omhandle alt det hyggelige som skjer i nære relasjoner. På en annen side skal tilknytningen ikke bli oppfattet som det viktigste som foregår mellom små barn og voksne, men hos de yngste barna vil tilknytningssystemet oftere aktiveres, og når det skjer, er tilknytningspersonen viktigst (Broberg, Hagström , & Broberg, 2014, ss. 38-39).

Historisk sett ble tilknytningsteorien presentert av forskeren og teoretikeren John Bowlby på slutten av 1940-tallet. Bowlby definerer tilknytning som «*de emosjonelle bånd som knytter barnet til sine omsorgspersoner over tid og sted*» (Abrahamsen, 2007, s. 69). Forespørselen, som ble bakgrunnen for denne teorien, kom fra Verdens Helseorganisasjon. Hensikten var å sammenfatte kunnskapen om hjemløse barn og hvordan deres situasjon kunne forbedres, noe som var et stort problem i etterkrigstiden. Bowlby var utdannet psykoanalytiker og hans rapport *Maternal care and mental health* la vekt på omsorgspersoners betydning for barnets utvikling og risikoen som er bundet med tidlig separasjoner, spesielt for barn under tre år (Broberg, Hagström , & Broberg, 2014, s. 35).

Ifølge teorien knytter alle barn seg til foreldrene sine, eller de som er i foreldrenes sted – altså barnehagens ansatte. Det lille barnet ønsker å opprettholde nærhet til sin omsorgsperson, men når denne forstyrres, skaper det uro for barnet. Ulike handlinger barnet gjør i denne

situasjonen kalles tilknytningsatferd. Bowlby hevder at denne tilknytningsatferden starter allerede hos spedbarn med atferdsformer som gråt, smil, øyekontakt og suging (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 40).

Drugli (Drugli, 2017, s. 43) definerer tilknytning som *det sterke følelsesmessige båndet som barnet etablerer til sine nærmeste omsorgspersoner*. Denne definisjonen er veldig lik Bowlby's definisjon som Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 69) viser til i boken *småbarnspedagogikk; «De emosjonelle bånd som knytter barnet til sine omsorgspersoner over tid og sted»*.

Det å knytte seg til en eller flere personer er en sentral utviklingsoppgave for barnet de første leveårene. Denne tilknytningen handler om overlevelse, som Drugli (Drugli, 2017, s. 43) hevder er en klar biologisk basis. Det lille barnet må knytte seg til noen som kan gi beskyttelse og omsorg. I følge Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, ss. 71-72) er en primær tilknytningsperson i barnehagen et viktig behov for de yngste barna for at det skal bli godt for de å være i barnehagen. I Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, heretter kalt Rammeplan, er det klare retningslinjer for oppstart i barnehagen; *«Barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og til andre barn»* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 33). Rammeplan legger ingen føringer for at barnehagen skal tilby primærkontakt ved oppstart, men at det skal legges til rette for en trygg og god start i barnehagen. Drugli (Drugli, 2017, s. 51) mener at barnet har god nytte av de sekundære tilknytningsrelasjonene og at dette er viktig for å kunne oppfatte hele avdelingen som en trygg base, noe som vil gjøre barnehagedagen lettere. I boken *Liten i barnehagen* viser hun til tilknytningshierarki, hvor barnet foretrekker bestemte tilknytningspersoner i ulike situasjoner. Videre sier hun at barnet må bestemme selv hvem de vil bli trøstet av når det er mulig. Når barnet velger en bestemt person i en bestemt situasjon, betyr det at denne tilknytningspersonen møter barnet på en måte som passer barnet godt (Drugli, 2017, s. 45).

2.3 Trygg tilknytning

Barnet som stoler på at omsorgspersonen er tilgjengelig, viser en trygg tilknytning. Å være en tilgjengelig, sensitiv voksen som kan regulere barnets følelser i krevende situasjoner, beskriver en omsorgsperson som tar barnet på alvor og jobber med trygg tilknytning. Barnet må få gjentatte erfaringer med dette for at muligheten for læring og mestring skal fremmes, sier Drugli (Drugli, 2017, s. 46).

Som jeg skrev innledningsvis har jeg valgt å bruke begrepet trygghet i min problemstilling. Dette begrepet rommer mye og det finnes ingen klar definisjon på hva det betyr, dette avhenger av hvilken arena man befinner seg i. Når vi ser på trygghet i forbindelse med tilvenning må vi se på tilknytning, som jeg har skrevet om over. Drugli (Drugli, 2017, s. 44) skriver om trygg base og trygg havn i boken *Liten i barnehagen*. Når barnet opplever situasjoner som er krevende, eller skremmende, trenger det ofte hjelp for å kunne regulere følelsene sine slik at de ikke tar overhånd. I slike situasjoner vil barnet søke til omsorgspersonen som en *trygg havn*. Etter hvert som barnet blir bevisst på at dette gir en følelse av trygghet og regulering av følelser, vil det i større og større grad bli i stand til selvregulering. Omsorgspersonen fungerer også som en *trygg base* for barnet i lek og utforskning. Barnets lek vil raskt stoppe opp om omsorgspersonen ikke følger med, viser interesse og bidrar med hjelp. I situasjoner hvor barnet opplever uro, frykt og hjelpeløshet vil behovet for fysisk nærhet til omsorgspersonen bli aktivert, barnet har behov for en trygg havn før det er klar for ny utforskning.

2.4 Overgangsobjekt

I boken *småbarnspedagogikk* viser Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, ss. 66-67) til Winnicotts teori om overgangsobjekter. Winnicott hevdet at barnet trenger hjelp for å holde de «indre bildene» av foreldrene levende over tid, som gjennom en hel barnehagedag.

Overgangsobjekter kan være koseklut, bamse, smokk eller bilder. Abrahamsen forklarer at disse objektene har en evokatv funksjon, som betyr at de vekker minner hos barna. Selv om barnet trenger hjelp fra oss voksne i overgangen fra hjemmet til barnehagen, kan vi aldri velge overgangsobjekter fordi objektet har en helt spesiell følelsesmessig verdi for barnet.

Winnicott sier at det fungerer som et symbol på den kroppslige nærheten barnet har opplevd sammen med foreldrene som har sin spesielle lukt, smak og berøringsopplevelse, dermed kan overgangsobjektet hjelpe barnet i å finne trøst og takle fraværet fra foreldrene.

2.5 Primærkontakt

I boken *Liten i barnehagen* skriver Drugli (Drugli, 2017, s. 43) om tilknytningspersoner. Hun definerer en tilknytningsperson som en barnet har en spesielt nær relasjon til. Begrepene tilknytningsperson og primærkontakt brukes om hverandre. I Boken *Velkommen til barnehagelivet* brukes begrepet primærkontakt, I løpet av tilvenningsperioden vil primærkontakten fungere som barnets trygge base når det er i barnehagen. Primærkontakten

må jobbe for å få barnets tillit og vise, hos meg er det trygt (Fagereng, 2015, ss. 24-25). Selv om primærkontakten har hovedansvaret for å trygge barnet i barnehagen, spiller foreldrene en viktig rolle. Drugli (Drugli, 2017, s. 34) oppfordrer foreldre til å hjelpe barnet å bli kjent med en i personalgruppen mens de er tilstede. På denne måten vil den nye relasjonen henge sammen med relasjonen barnet har til foreldrene.

Broberg, Hagström og Broberg (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 137) sier at barnet i første rekke har behov for å føle seg trygg med en spesifikk pedagog i barnehagen og begrunner det med små barns behov for nære følelsesmessige relasjoner i nye situasjoner og miljøer.

2.6 Samspill

Samspill er kommunikasjon og deltagelse i hverandre, dette gjør vi naturlig med barn enten ved å se på hverandre, prate eller ved berøring. Gunvor Løkken (Løkken, 2004, ss. 89-90) refererer til Merleau-Ponty når hun sier at barns ivrige interesse for andre mennesker skjer allerede ved seks måneders alder. Han hevder at barna som «levde kropp» i verden deler et usynlig bånd fordi de grunnleggende ligner på hverandre som mennesker. Den hverdagslige omgangen mellom kroppssubjektene har både mening og intensjon i seg, enten det uttrykkes med ord eller ikke.

Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 74) sier at det første samspillet mellom barn og voksne i barnehagen har stor verdi i seg selv, men at det også er en viktig inngang til det «andre» samspillet som er så sentralt i barnehagen, samspillet mellom barna. Hun påpeker hvor verdifullt og sentralt dette samspillet er, og at barnet er avhengig av det for å finne sin plass i barnehagen. Dette kan sees i lys av Daniel Sterns kjennetegn på interaksjonen mellom barn og voksen. Han mener at partene i den intersubjektive interaksjonen har felles oppmerksomhet omkring felles følelser og felles hensikter. Videre sier han at vi mener og har hensikter og følelser omkring det vi gjør, selv om det ikke sies med ord. Prosessen rundt dette kaller Stern følelsesmessig inntoning (Løkken, 2004, s. 90). I disse interaksjonene er det ulike behov som blir møtt, noe Gunilla Niss (Niss, 2017, ss. 30-33) skriver om i boken *å begynne i barnehagen*. Hun skildrer barnets behov i en pyramide hvor det grunnleggende er de følelsesmessige behovene. Når barnet opplever kjærlighet og bekræftelse, utvikles forståelsen av sammenhenger og de meningsskapende behovene dekkes. Når de følelsesmessige og meningsskapende behovene er ivaretatt, avtar behovet for regulering og veiledning, barnet vet tydelig hva som skal skje og hva det kan forvente. Felles for alle disse behovene er at det

foregår i samspill med voksne og barn. Niss sier; «*barn trenger å oppleve et samspill som er følelsesmessig, meningsskapende og veiledende. Det aller viktigste er kjærlighet, men også barnets nysgjerrighet og oppdagelseslyst må ivaretas*» (Niss, 2017, s. 30).

2.7 Foreldresamarbeid

I boken *Liten begynner i barnehagen* skriver Drugli (Drugli, 2017, s. 71) at den daglige overgangen mellom hjemmet og barnehagen er en viktig situasjon og at det derfor bør finnes felles rutiner som fungerer godt for barnet. Disse rutinene må foreldre og personalet bli enige om da alle barn har forskjellige behov. Videre sier hun at små barn er gode på å fange opp signaler fra foreldrene sine, derfor er en enighet rundt rutiner for hvordan leveringen viktig. Hun beskriver bringe- og hentesituasjonen som en unik mulighet til å ha felles fokus på barnet. Den uformelle, daglige praten om barnet er en stor, og viktig del av foreldresamarbeidet.

Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 74) påpeker at oppstarten i barnehagen er en sårbar periode for barnet. Det er også utfordrende for foreldre, og for de ansatte i barnehagen. For at det skal bli en god start må tilvenningsperioden hvile på at barnehageansatte anvender sin fagkunnskap om små barns samspillsbehov. De voksnes evne til å ta barneperspektivet og å samarbeide, samtidig som de er følelsesmessig tilgjengelig og pålitelig i samspillet med barna, er viktig i denne perioden.

3. Forskning og metode

For å kunne si noe om metode er det naturlig å starte med begrepet forskning. Hva er det, og hvilken kunnskap frembringer den? Olav Dalland (Dalland, 2017, s. 38) beskriver forskning som å søke grundig etter klarhet og forståelse i et forhold eller en sammenheng, uavhengig av forskerens status. Videre påpeker han at studenter bør ha muligheten til å forske i grunnutdanningen, dersom man som fremtidig yrkesutøver skal bruke og forholde seg til forskningsresultater. Han sier at dette er den mest naturlige måten å lære forskning på. Forskning gir kunnskap og kunnskap er en viktig innovasjonsdriver. Kunnskapen har mange ansikter som personlig kunnskap, vitenskapelig kunnskap, ny kunnskap og eksisterende kunnskap. Men hvilken kunnskap frembringer forskning? Dalland (Dalland, 2017, ss. 40-47) viser til de to hovedretningene innen kunnskap. Det ene synet har sitt opphav i naturvitenskapens tradisjon med studier av den fysiske naturen, også kalt positivisme. Denne retningen har i prinsippet to kilder til kunnskap; det vi kan iakttå og det vi kan regne ut med våre logiske sanser. Hovedtrekket ved positivistiske filosofier er vektleggingen av positive fakta og avvisningen av metafysiske spekulasjoner. Sannheten er kun det som kan verifiseres, man må bevise at noe stemmer med virkeligheten. Den andre retningen har sitt opphav i humanvitenskapen med studiet av mennesket og menneskeskapte fenomener, også kalt hermeneutikk som betyr fortolkningslære. Hermeneutikken er forstående og subjektiv vitenskap, man prøver å se helheten i forskningsproblemet. Denne retningen vil forstå og ikke bare forklare, her handler det om å fortolke meningsfulle fenomener og forstå grunnlaget for menneskelig eksistens.

I min oppgave ønsker jeg å forstå et fenomen i sin helhet, jeg bruker en hermeneutisk metode som samler kvalitative data som lagres i form av ord. Metode vil jeg ta for meg nå i neste avsnitt.

3.1 Metode

Olav Dalland (Dalland, 2017, ss. 51-52) skriver i boken *Metode og oppgaveskriving* at metoden er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke. Metoden hjelper oss med å samle inn informasjon vi trenger for å besvare problemstillingen, en metode er en fremgangsmåte som brukes for å komme frem til ny kunnskap. Det finnes ulike metoder å bruke for å komme frem til den nye kunnskapen, men det er en forutsetning at metoden som benyttes, er den som egner seg best til å belyse, eller gi svar på problemstillingen. Videre sier Dalland at kvalitativt og kvantitativt orienterte metoder bidrar på hver sin måte til en bedre forståelse, men at det

ligger ulik tankegang bak de ulike orienteringene.

Den kvantitative metoden kjennetegnes ved at datamaterialet kan måles, svarene i en slik undersøkelse vil være i tallform og tar for seg et stort antall enheter, her går man i bredden. Denne metoden resulterer ofte i statistikker med ulike variabler som kan fremstilles i form av tabeller og grafer. Formålet med å benytte seg av en kvantitativ metode er gjerne å teste en hypotese, finne ut om en antakelse om virkeligheten stemmer med datamaterialet man har (Dalland, 2017, ss. 52-53).

Den kvalitative metoden tar for seg meninger og opplevelser som ikke kan måles eller lar seg tallfeste, her går forskeren i dybden og ser på fenomenet innenfra. Denne metoden er fleksibel og det finnes ulike måter å samle inn data på; deltagende, ustrukturert observasjon, ustrukturert intervju eller tekstanalyse. Datainnsamlingen skjer i direkte kontakt med feltet (Dalland, 2017, ss. 52-53).

3.2 Valg av metode

Dalland (Dalland, 2017, s. 63) skriver i boken *Metode og oppgaveskriving* at begrunnelsen for å velge en bestemt metode er at vi mener at akkurat den metoden egner seg best til å belyse problemstillingen. Jeg anså intervju som den ideelle metoden for å finne meninger og opplevelser rundt min problemstilling. Jeg ønsket enkeltmenneskers tanker rundt tilvenning for 1-åringen, ikke eventuelle regler og retningslinjer. For å få tak i tankene, meningene, opplevelsene og erfaringene, måtte jeg være i direkte kontakt med barnehagefeltet, valget falt dermed på kvalitativ metode. Dalland skriver; «*samtalen er det viktigste redskapet du har i arbeidet med andre mennesker*» (Dalland, 2017, s. 63).

3.3 Intervju som metode

Når man skal bruke intervju som metode, har intervjuet som mål å innhente kvalitativ kunnskap, uttrykt med vanlig språk, skriver Dalland (Dalland, 2017, s. 68). Med dette mener han at intervju som metode får frem nyanserte beskrivelser av situasjonen som intervjupersonen befinner seg i. For å få frem disse nyansene og få utfyllende svar, må jeg som intervjuer, og forsker, ha en teoretisk forståelse av fenomenet jeg skal utforske, dette skriver Mirjam D. Bergsland og Henriette Jæger (Jæger & Bergsland, 2014, s. 68) om i boken *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Bakgrunnen og den teoretiske forforståelsen man har med seg inn i forskningsfeltet, vil påvirke valgene man tar. De refererer til Dalland når de skriver; «*å være sin forforståelse bevisst blir et viktig*

utgangspunkt for å kunne gjennomføre en undersøkelse på en så saklig måte som mulig» (Jæger & Bergsland, 2014, s. 68).

Jeg valgte et semistrukturert eller delvis strukturert intervju. Det vil si at intervjusituasjonen er åpen for spontane svar, dette blir derfor mer som en samtale mellom meg og intervjuperson. Jeg utarbeidet en intervjuguide som jeg opplevde som svært nyttig før, under og etter intervjuet. Intervjuguiden er til hjelp for å holde tråden under intervjuet, men som Dalland (Dalland, 2017, s. 78) påpeker, er det å skape kunnskap gjennom intervjuprosessen det som kjennetegner det kvalitative intervjuet, spørsmålene utvikles i samtalen Ettersom jeg noterte svarene underveis, var intervjuguiden god å støtte seg på for å holde riktig spor. Jeg opplevde også intervjuguiden som en god forberedelse faglig i forkant av intervjuet.

3.4 Planlegging av datainnsamling

For å få fyldige og gode svar på mine spørsmål, visste jeg at trygge rammer var en viktig forutsetning for informantene, jeg valgte derfor å gjennomføre intervjuene på arbeidsplassen deres. Å være i sitt rette element, på en arena hvor man føler seg trygg, tror jeg påvirker svarene positivt. Dalland (Dalland, 2017, ss. 81-82) peker på at forholdene rundt intervjuet kan bety mye for kvaliteten på samtalen. Han sier at når jeg møter informantene i deres eget miljø, er det ikke så mye jeg kan påvirke.

Intervjuguiden ble utformet i samarbeid med mine veiledere og forhåndssendt til informantene. Dette ble gjort fordi jeg ville forsikre meg om at de var forberedt og hadde satt seg inn i hvilket tema vi skulle snakke om.

3.5 Valg av informanter

Valg av informanter kan gjøres strategisk eller tilfeldig. Jeg visste tidlig hvilke informanter jeg ønsket for å få mest mulig informasjon, dermed ble mitt valg strategisk. Jeg var ute etter informanter som har en lederrolle, både med det pedagogiske arbeidet og ovenfor personalet, her falt derfor assistenter og fagarbeidere bort. Jeg var avhengig av å ha informanter som jobber med de yngste og dermed har erfaring med tilvenning, tilknytning og trygghet, her falt også styrer bort. Valget ble dermed to pedagogiske ledere fra to ulike barnehager, en kommunal barnehage og en familiebarnehage.

Intervjuperson 1 jobber som pedagogisk leder i en familiebarnehage og har lang erfaring med de yngste barna.

Intervjuperson 2 jobber som pedagogisk leder på småbarnsavdeling i en kommunal barnehage.

3.6 Metodekritikk

Ettersom at NSD kom med endringer angående innsamling av data rett i forkant av intervjuene, valgte jeg å sende intervjuguiden til informantene på forhånd. Her var jeg avhengig av at de var forberedt slik at jeg fikk nok informasjon. Jeg noterte på pc underveis, noe jeg opplevde som svært krevende og stressende. Her går jeg glipp av mye data og nyanseringer med tanke på informanten sitt stemmeleie, mimikken, kroppsspråket og det blir vanskelig å gjennomføre en flytende dialog da jeg er avhengig av å notere mens intervjupersonen snakker. Dalland (Dalland, 2017, s. 74) sier at kontakten mellom intervjuer og intervjuperson er helt grunnleggende for utviklingen av intervjuet. Han sier jeg som intervjuer må lytte aktivt, se på intervjuperson og følge med på kroppsspråk og mimikk, noe jeg ikke følte jeg fikk til. Intervjupersonens tenkepauser ble brukt på skrivning istedenfor lytting. Dalland sier at intervjupersonens tenkepauser er viktige, og at informasjon ofte kommer fordi et menneske lytter og viser interesse. Jeg kunne kjenne igjen meg igjen i det Dalland skriver; *«når spørsmål og svar blir til tekster, mister vi noe. Det kan minne om barndommens strandlek der vi fyller hendene med sand, kaster den opp i været, snur hendene og forsøker å fange mest mulig av den fallende sanden. For hver omgang mister vi noe»* (Dalland, 2017, s. 88).

Validitet og reliabilitet

Dalland (Dalland, 2017, s. 40) skriver at metodene som benyttes skal gi troverdig kunnskap, noe som betyr at kravene til validitet og reliabilitet må være oppfylt. Det som måles gjennom metoden må være relatert og gyldig for det man ønsker å forske på, det er tolkningene av dataene som valideres, ikke metoden.

Reliabilitet brukes om stabilitet i målinger, det betyr pålitelighet. For å oppnå denne stabiliteten må målingene utføres korrekt og svaret må være det samme, her må eventuelle feilmarginer angis (Dalland, 2017, s. 40).

Underveis i intervjuet hadde jeg spontane, utfyllende spørsmål som jeg stilte

intervjupersonene. Dalland (Dalland, 2017, s. 68) påpeker at dette er en viktig kvalitetssikring av intervjuet, intervjupersonen må utfordres

For å øke reliabiliteten på oppgaven, valgte jeg å gjennomføre informantvalidering for å få bekreftet mine funn. Etter intervjuene renskrev jeg svarene jeg fikk og sendte det tilbake til informantene. Dette forsikrer at det jeg har hørt og notert samsvarer med hva informanten sa under intervjuet. Dette ga informantene muligheten til å tilføye eller fjerne informasjon fra dokumentet. Dette kan ses i lys av det Bergsland og Jæger (Jæger & Bergsland, 2014, s. 80) sier om validitet, at det kan knyttes til bekreftbarhet, her kan misforståelser unngås og man sikrer at data som er samlet inn er relevant for de spørsmålene jeg vil ha svar på.

Feilkilder

Ved å bruke intervju som metode er det viktig å tenke over at feil kan forekomme. Dette avhenger av hvordan jeg som forsker oppfatter og tolker meninger og følelser som kommer til uttrykk rundt temaet, noe Dalland (Dalland, 2017, s. 74) påpeker når han sier at i et intervju er det en mulig feilkilde i selve kommunikasjonsprosessen. Han skriver videre at det kvalitative intervjuet bringer to mennesker sammen om noe felles og gjennom spørsmål og svar reagerer vi på, og påvirker hverandre. Denne gjensidige påvirkningen er en viktig forutsetning for intervjuet og må ikke regnes som feilkilde. Jeg valgte derfor å sende ut intervjuguiden på forhånd, jeg ønsket at mine intervjupersoner skulle stille forberedt til intervjuet noe jeg tror har gitt meg utfyllende svar på spørsmålene.

3.7 Ethiske retningslinjer

I en slik forskningsundersøkelse er det mange hensyn, avgjørelser og valg å ta, og det er viktig å være bevisst at disse valgene vil påvirke resultatet. Dalland (Dalland, 2017, s. 236) sier at etikken skal gi oss veiledning og grunnlag for vurderinger før vi handler når vi er stilt ovenfor vanskelige avgjørelser. Forskningsetikken skal se til at enkeltpersoners integritet skal ivaretas på en god måte Underveis i prosessen har jeg vurdert hvilke etiske problemer som kan dukke opp ved bruk av valgt metode. Jeg valgte derfor å utforme et samtykkeskjema som inneholdt opplysninger om studien, at deltagelsen er frivillig, at informasjonen de ga meg kunne brukes i oppgaven og at de når som helst kunne velge å trekke seg samt opplysninger om taushetsplikt. Dalland skriver at informert frivillig samtykke betyr at informasjonen virkelig er oppfattet av den det gjelder og at vedkommende forstår betydningen av frivillighet. Vi må derfor gi oss tid til å forklare hva det innebærer for den enkelte å delta (Dalland, 2017,

ss. 240-241). Videre påpeker Dalland (Dalland, 2017, s. 238) hvor viktig det er å tenke nøye gjennom de etiske sidene ved intervjuet allerede i startfasen, ville jeg ha deltatt i et tilsvarende intervju?. Jeg opplevde at det å sette meg selv i intervjupersonens sted når jeg utformet intervjuguiden, gjorde spørsmålsformen respektfull.

Mitt datamateriale kan ikke knyttes til enkeltpersoner, det er anonymisert. Dalland (Dalland, 2017, s. 239) sier at når opplysninger ikke på noe som helst vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte eller indirekte, er opplysningene anonymisert. Mitt datamateriale bestod av stikkord som jeg skrev på pc underveis i intervjuet. Dette ble skrevet ut og transkribert i etterkant. Datamaterialet, en tekst som jeg satte sammen ved hjelp av stikkordene fra intervjuet, ble levert til intervjupersonene for godkjenning. Dette har i ettertid vært lagret i utskrift hjemme hos meg.

4. Presentasjon av funn

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere svarene jeg fikk gjennom intervjuene. Jeg har valgt å gjenta noen av kategoriene fra teoridelen som tilvenning, tilknytning, overgangsobjekt, samspill og foreldresamarbeid. Selv om disse kategoriene henger sammen og utfyller hverandre, er det lettere for meg å strukturere svarene etter kategorier, dette gjør det oversiktlig når jeg kommer til drøftingsdelen.

Intervjupersonene vil betegnes som intervjuperson 1 og intervjuperson 2, dette for å sikre deres anonymitet. Begrepet intervjuperson er en nøytral betegnelse på den som blir intervjuet, ifølge Dalland (Dalland, 2017, s. 65). Begrepet slår fast at det er én person som blir intervjuet.

4.1 Tilvenning

Begge intervjupersonene fikk spørsmål om hva de tenkte da de hørte ordet tilvenning og tilvenningsperiode. Begge mente at det handler om overgangen til noe nytt, at barnet skal tilvennes et liv i barnehagen. Begge intervjupersonene forteller at de har rutiner for hvordan tilvenningen skal foregå, noe de informerer om før oppstart. Selv om de har rutiner for tilvenning påpeker begge intervjupersonene at de er fleksibel og legger vekt på individuell tilrettelegging. Begge intervjupersonene forteller at de sender ut velkomstbrev før oppstart i barnehagen med informasjon om hvordan de første dagene i barnehagen vil foregå med tanke på oppmøte, oppholdstid og hva de ønsker fra foreldrene, her med fokus på tilgjengelighet.

Intervjuperson 1 forteller hvordan hun ser tydelige endringer i tilvenningsperioden de siste årene. Hun forteller at de tidligere brukte begrepet innkjøring, og forklarer det med at barnet skulle kjøres inn i barnehagens spor. Barnet skulle tilpasse seg barnehagehverdagen. I dag bruker de begrepet tilvenning, eller oppstart, og legger stor vekt på individualitet. Begge intervjupersonene bruker begrepet tid når de snakker om tilvenning. De legger vekt på at dette er en periode som tar mye tid og barnet må få med seg sine rutiner fra hjemmet og inn i barnehagen, et praksiseksempel fra intervjuperson 1 er om barnet sover tre ganger daglig hjemme, gjør det også det i barnehagen den første tiden. Livet hjemme og livet i barnehagen må deles, begge intervjupersonene mener at dette legger til rette for en god og trygg tilvenning. Videre sier begge intervjupersonene at de veileder foreldrene i tilvenningsperioden, med vekt på hva som er best for barnet. Her må noen foreldre pushes, og noen må holdes igjen. Begge forteller at de har mange ulike foreldre hvor noen er for ivrige etter å etterlate barnet i barnehagen, mens andre ikke tørr å gi slipp. Her forteller begge

intervjupersonene at de har lært seg å lese barnet og finner derfor ut om tilknytningssystemet er aktivt eller i hvilemodus, og dette avgjør om foreldrene kan dra eller ikke.

Ingen av intervjupersonene bruker begrepet primærkontakt. Begge sier at dette er fordi ikke alle ansatte jobber 100%, og de mener det er viktig at barnet blir godt kjent med alle de voksne. Intervjuperson 1 sier det er viktig at barnet får trekke til den voksenpersonen det selv vil, derfor bruker de ikke primærkontakt, men alle voksne er tilgjengelige til enhver tid når de er i barnehagen. Intervjupersonen sier videre at hun ser store fordeler med å ikke ha møtevirksomhet på dagtid, dette gjøres etter barnehagen er stengt. Intervjuperson 2 sier at de har ansvar for enkeltbarn i starten, dette planlegges før sommerferien, og hun ser hvor viktig det er, men ønsker ikke å bruke begrepet primærkontakt. Hun forteller hvordan de heller endrer på arbeidstidene til de ansatte for å forsikre at det er nok voksne tilstede under tilvenningen, eksempel fra praksis er at en ansatt som jobber 60% kan fordele sine timer over fem dager sånn at den ansatte er der hver dag den første tiden. Hun sier også at de prøver å fordele barna med de voksne som barna vil ha mest kontakt med, dette ser de trygger barna. Intervjupersonen har den siste tiden vært ansvarlig for 1-åringene, hun har dermed vært ansvarlig for oppstarten til de fleste 1-åringene.

4.2 Tilknytning

Under intervju med begge intervjupersonene sier de at tilknytning er noe som skjer i tilvenningen i barnehagen, det handler om relasjoner og hvordan de møtes og blir kjent med hverandre. Her kommer vi også inn på trygghet. Intervjuperson 1 sier at det er forskjell på å være trygg på ulike arenaer, det kan bety forskjellige ting, men i barnehagen mener hun at trygghet er stabilitet og forutsigbarhet. Som voksen skal en møte barnet hvor det er, og være oppmerksom på barnets følelser og tilpasse seg ut ifra dette. Videre sier hun at leken kan være et tegn på om barnet opplever trygghet i barnehage eller ikke. Når barnet faller til ro og finner seg til rette i leken, opplever intervjupersonen at barnet kjenner seg trygg. Begge intervjupersonene legger vekt på at de ønsker at barna skal bli trygge på alle de ansatte. Intervjuperson 1 sier at ettersom de er en liten barnehage ser hun at alle kommer tett på hverandre, både barn, foreldre og de ansatte. Hun sier at de vektlegger trygghetssirkelen og tid når det kommer til tilknytning. Intervjuperson 2 snakker også om trygghetssirkelen og sier at de bruker den aktivt i tilvenningsperioden. Hun påpeker også at de ønsker at barnet skal få

søke til den voksenpersonen det føler seg tryggest på, dermed blir det vanskelig å bestemme en fast primærkontakt.

4.3 Overgangsobjekt

Begge intervjupersonene sier at det viktigste i tilvenningen er at barna kjenner seg trygge. Intervjuperson 1 sier at hun ser viktigheten av fenomenet overgangsobjekt i en tilvenningsperiode. Dette kan være alt fra en smokk til en bil, noe som barnet har kjært. Hun forklarer hvordan barnet etter hvert legger vekk dette objektet, og hun tolker det som et tegn på at barnet blir tryggere. Hun sier at det er viktig at barnet har med seg smokk eller kos, om det bruker det hjemme, spesielt ved legging. Etter hvert som barnet blir tryggere, blir objektet som regel kun brukt ved soving. Videre forteller hun at de konsekvent legger vekk objektet ved måltid. Dette begrunner hun med at barnet kan bli for opptatt av objektet og ikke vil spise. Dette ser hun også i leken. Om barnet får ha overgangsobjektet hele tiden, hemmer det leken og utforskingen.

Intervjuperson 2 ønsker også at barnet har et overgangsobjekt når det begynner i barnehagen. Hun sier at dette gir barnet en trygghetsfølelse og hjelper det i å regulere følelsene sine når savnet etter mamma og pappa kommer. Hun ser at barn som har et overgangsobjekt raskere faller til ro fordi objektet minner det på noe kjært og trygt. Hun ser også at dette objektet kan hemme utforskingen og leken, barnet blir opphengt i det og vil gjerne ha det hele tiden. Videre sier hun at det hjelper at barnet har en fast plass hvor objektet kan ligge mens barnet gjør andre ting. Når overgangsobjektet ligger i hylla til barnet, vet barnet hvor det kan gå når det trenger denne trøsten, samtidig som det vet at det ligger på en trygg plass.

4.4 Samspill

Begge intervjupersonene sier det er viktig at de er på gulvet sammen med barna.

Intervjuperson 1 sier hun opplever leken som roligere og pågående om de voksne oppholder seg sammen med de, hun mener samspillet er en viktig forutsetning for at barnet skal finne sin plass i barnehagen og hun påpeker at dette skjer ved blikk, prating og kroppslig kontakt.

Intervjuperson 2 sier at de oppholder seg på gulvet sammen med barna fordi samspillet mellom voksen og barn er en viktig inngang til barnas samspill. Videre forklarer hun hvordan

de voksne er veiledende og oppmerksomme på samspillene. Hun sier at samspillet barna imellom må ivaretas, her ligger det mye læring og utvikling. Begge intervjupersonene påpeker hvor kroppslig de yngste barna er, her foregår det mye samspill og kommunikasjon som må legges merke til og tolkes. Intervjuperson 2 sier at barna er veldig opptatt av hverandre når de starter i barnehagen. De observerer hverandre, både fra avstand og nærmere. Dette kan foregå i stillhet, dermed er det viktig med tilstedeværende voksne som kan se, bekrefte, anerkjenne og utvikle disse samspillene.

4.5 Foreldresamarbeid

Begge intervjupersonene sier at det viktigste grunnlaget for et godt foreldresamarbeid er kommunikasjon. Intervjuperson 1 påpeker at om foreldrene er trygge på barnehagen, er det lettere å trygge barnet i overgangen.

Begge intervjupersonene sier at denne viktige kommunikasjonen starter i forkant av oppstarten, allerede før sommerferien. Begge forteller om rutine for utsending av velkomstbrev med informasjon om barnehagen og hvordan tilvenningen skal foregå. Intervjuperson 1 forteller at de oppfordrer foreldrene til å ta med barnet på besøk i barnehagen før sommerferien. Intervjuperson 2 sier at de har retningslinjer for tilvenningen, men den er veldig fleksibel. Hun ønsker at tilvenningen skal være i samarbeid med foreldrene, dermed må kommunikasjonen være gjensidig.

Det blir sagt at tilvenningen med foreldre til stede er på tre dager, men begge intervjupersonene ser helst at foreldrene er tilstede lenger enn det. Intervjuperson 1 sier at de krever at en av foreldrene er tilstede de første fem dagene, dette fordi hver av de har krav på tre dager hver, begge trenger ikke å være tilstede samme dag. Utover disse fem første dagene, er barnehagen fleksibel i tilvenningen videre, alt etter hvordan barnet reagerer. I velkomstbrevet som sendes ut før sommerferien legger de ved en tilvenningsplan med oversikt over de fem første dagene, så foreldrene er forberedt på at de må være tilstede. Intervjuperson 2 forteller at de er veldig åpne på å ha en lengre tilvenningsperiode hvis de ser at det er godt for barnet. Hun ser helst at barnet har flere korte dager i tilvenningsperioden.

Begge intervjupersonene forteller hvordan de veileder foreldrene under tilvenningen. Noen kan være litt for ivrig i å trekke seg tilbake, mens andre ikke klarer helt å gi slipp. Her forteller de hvor viktig kommunikasjonen er og det å forklare for foreldrene hvorfor de bør

være igjen eller ikke, barnets beste er alltid i fokus. Intervjuperson 2 sier at de ofte kan møte foreldre med en annen tankegang enn de har, og at de da prøver å forklare hvordan tilvenningsperioden bør være, og hvorfor, men uten å overkjøre foreldrene. Begge forteller hvordan kommunikasjonen utover de første dagene foregår over meldinger eller telefonsamtaler, gjerne de første to ukene. De sender også bilder og bruker praksisfortellinger i hente- og bringesituasjoner. Intervjuperson 1 forteller at ærlighet er viktig, man må sette ord på hvilke utfordringer som oppstår og i hvilke situasjoner. Eksempel fra intervjuperson 1 er om et barn gråter i en bestemt situasjon, må mor og far få vite hva som har skjedd, og ikke bare at barnet har grått eller vært lei seg denne dagen. Dette gjør at foreldrene kan tro at barnet gråter hele dagen og ikke trives i barnehagen. Hun sier at bruk av praksisfortellinger blir som bilder for foreldrene, de får ta del i barnets dag i barnehagen.

5. Drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte mine funn opp mot relevant teori presentert i teoridelen av oppgaven. Jeg velger å kategorisere drøftingsdelen med de samme kategoriene som i presentasjonen av funn. Jeg tar for meg funnene i kategoriene tilvenning, tilknytning, overgangsobjekt, foreldresamarbeid og samspill.

5.1 Tilvenning

Begge intervjupersonene var enige i at tilvenningsperioden handlet om overgangen til noe nytt, som Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 60) skildrer det; *«det er et farvel til spedbarnsalderen, og et farvel til en verden som for de fleste barn oppleves som god og nær, oversiktlig og kjent»*. For å imøtekomme og forberede foreldrene på denne overgangen sender begge intervjupersonene ut et forberedende skriv som inneholder informasjon om tilvenningen, hovedsakelig de første 3-5 dagene, men at dette vil variere fra barn til barn. Videre anbefaler begge intervjupersonene at barnet har kortere dager den første tiden, noe som passer med det Winnicott sier om at barnet må få verden i små doser (Abrahamsen, 2007, s. 65). Med andre ord er intervjupersonene opptatt av at barnet må få bruke tid på tilvenningen, som Drugli (Drugli, 2017, s. 50) også presiserer i sin teori. Hun sier at barnet må få erfare over tid at denne overgangen til barnehagen er greit, barnets tempo må legge føringen for tilvenningen. Som presentert i funn, ønsker intervjupersonene at barnet skal få med seg sine rutiner inn i barnehagehverdagen. Barnehagen skal i større grad tilpasse seg barnet noe som kan tolkes som at intervjupersonene vektlegger individuell tilvenning, som igjen kan overføres til det Gunilla Niss (Niss, 2017, ss. 58-63) sier om temaet. Niss sier at tilvenningen i barnehagen må tilpasses både barn og voksne, men for å kunne tilpasse tilvenningen for hvert enkelt individ, blir kommunikasjon mellom barnehage og foreldre viktig. Fra mine funn ser vi at begge intervjupersonene har fokus på kommunikasjon mellom barnehagen og hjemmet i tilvenningsperioden, både gjennom meldinger, telefonsamtaler og i hente- og bringesituasjoner, noe rammeplan legger føringer for; *«når barnet begynner i barnehagen, skal personalet sørge for tett oppfølging den første tiden slik at barnet kan oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære»* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 33). Når intervjupersonene vektlegger kommunikasjon på denne måten, kan det tolkes som at de mener at det er en viktig forutsetning for at barnet skal oppleve tilhørighet og trygghet. Det

at foreldrene stoler på barnehagen og kjenner seg ivaretatt som familie vil smitte over på barnet.

Samtidig som at familien skal kjenne seg trygge, må barnets og foreldrenes behov skilles fra hverandre. Begge intervjupersonene sier at de veileder foreldrene under tilvenningsperioden. Her bruker de barnets reaksjon på det nye miljøet som utgangspunkt i veiledningen og de påpeker at foreldrenes behov kommer i andre rekke. Dette kan sees i lys av hva Broberg, Hagström og Broberg sier om tilvenningen og tilknytningssystemet (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 141). Noen foreldre har for lett for å levere barna sine selv om de er overveldet og lei seg, mens andre foreldre kan ha vansker med å gi slipp selv om barnet tilpasser seg det nye miljøet. Her forteller begge informantene at de tolker og leser både barn og foreldre, dette er kompetanse de har tilegnet seg og de kan dermed med større sikkerhet skille barnets og foreldrenes behov i tilvenningsperioden.

5.2 Tilknytning

Drugli (Drugli, 2017, s. 43) definerer en tilknytningsperson som en barnet har en spesielt nær relasjon til, denne personen skal få barnets tillit og vise at hos meg er det trygt. Når barnet begynner i barnehagen vil dette være de ansatte. I følge Abrahamsen er en primær tilknytningsperson i barnehagen et viktig behov for de yngste barna, dette for at det skal være godt for de å være der. Selv om ingen av intervjupersonene bruker begrepet primærkontakt eller tilknytningsperson, ser de heller viktigheten av at barnet blir trygg på alle de ansatte. Intervjuperson 1 ser store fordeler med å være en liten barnehage når det kommer til oppstart fordi de alltid har de samme voksne på jobb, det er forutsigbart hvem barnet møter når det kommer i barnehagen. Videre sier hun at barnet selv får velge hvem det søker til for trøst, hjelp eller et fang å sitte på. Dette kan tolkes som at de ansatte ser hvor viktig det er å være tilgjengelig for barnet, noe som kan knyttes opp mot Drugli's teori om en *trygg havn* (Drugli, 2017, s. 44). Når barnet opplever situasjoner der det trenger hjelp for å kunne regulere følelsene sine, søker det til en trygg omsorgsperson. Videre sier intervjuperson 1 at de ikke har møtevirksomhet i barnehagehverdagen, dette gjøres på kveldstid. Dette er til stor fordel for barnet da omsorgspersonene alltid er tilstede, noe som kan tolkes som at de ansatte har god kunnskap om de yngste barna og respekterer at barnet trenger tid, rom og kjente omsorgspersoner tilstede for å bli godt kjent. Dette er i tråd med rammeplan som sier; *«barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere rom og tid slik at barnet får tid til å bli kjent,*

etablere relasjoner og knytte seg til personalet og til andre barn» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 33).

Begge intervjupersonene mener det er viktig at barnet blir godt kjent med alle de ansatte, og kan føle seg trygg og ivaretatt hos alle. Ut ifra teorien om tilvenning i barnehagen er pedagogen spesielt viktig for barna som ennå ikke kan regulere følelsene, men som trenger noen som kan sette ord på det barnet uttrykker (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 170). Selv om intervjuperson 2 ikke bruker et fast begrep, ser hun helt klar viktigheten av å ha ansvaret for enkeltbarn i tilvenningsperioden. Dette kan tolkes som at intervjupersonen ser betydningen av primærkontakt og dette kan sees i lys av hva Broberg, Hagström og Broberg skriver om en tilknytningsperson i barnehagen (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, ss. 132-133). De sier at betydningen av å bli kjent med og forme minste en trygg og tillitsfull relasjon til en pedagog i tilvenningsperioden gjør at denne pedagogen kan fungere som en midlertidig tilknytningsperson mens barnet er adskilt fra foreldrene. Selv om de ikke har primærkontakt til barnet, prøver de å fordele barna sammen med de voksne som de vil ha mest kontakt med og som barnet søker til. På denne måten har barnet alltid en trygg base rundt seg, noe Drugli (Drugli, 2017, s. 44) mener barnet har behov for i lek og utforskning. Når barnet selv får velge hvem det søker til for trøst, opplading og lek, kan det tolkes som at de ansatte vektlegger barnets trygghet og ønske om å skape en god tilvenning. Dette underbygges av hva Broberg, Hagström og Broberg (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014, s. 39) sier om tilknytning. De forklarer hvordan barnet gjerne velger å søke til ulike tilknytningspersoner avhengig av om det ønsker trøst eller lek, og at dette skjer både hjemme og i barnehagen. Videre sier de at barnets primærkontakt, som også har deltatt i tilvenningen, har størst mulighet til å bli barnets tilknytningsperson, men i andre sammenhenger kan andre ansatte bli barnets favoritter når det gjelder for eksempel lek. Selv om intervjupersonen velger å ikke bruke et fast begrep, kan det se ut som at de jobber ut ifra prinsippet om primærkontakt, men at de vektlegger barnets ønske om hvem det søker til, de er opptatt av å trygge barnet og skape gode relasjoner. For å kunne trygge barnet, og skape en god tilvenning, er det viktig å jobbe med trygg tilknytning. Det å knytte seg til en eller flere personer er en sentral utviklingsoppgave for barnet de første leveårene. Denne tilknytningen handler om overlevelse, som ifølge Drugli (Drugli, 2017, s. 43) er en klar biologisk basis, det lille barnet må knytte seg til noen som kan gi beskyttelse og omsorg.

5.3 Overgangsobjekt

Begge intervjupersonene sier at de helt klart ser viktigheten av overgangsobjekter hos barn når de starter i barnehagen. De ønsker gjerne at barnet har med seg noe som minner det om den tryggheten det har hos foreldrene. Dette kan tolkes som at de ser den evokative funksjonen overgangsobjektet har, noe Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, s. 66) vektlegger. Hun sier at overgangsobjektet vekker minner hos barnet. Videre sier Abrahamsen at selv om barnet trenger hjelp i overgangen fra hjemmet til barnehagen, kan vi aldri velge et overgangsobjekt for de. Dette påpeker begge intervjupersonene. Overgangsobjektet kan være så mangt, det som er viktig er at det har en helt spesiell følelsesmessig verdi for barnet, påpeker Abrahamsen. Intervjuperson 1 sier at hun opplever at barna som har et overgangsobjekt ofte finner trøst og takler fraværet til foreldrene raskere og bedre, noe som kan sees i lys av det Abrahamsen (Abrahamsen, 2007, ss. 66-67) skriver når hun refererer til Winnicott og hans teori om at overgangsobjektet er et symbol på den kroppslige nærheten barnet har opplevd sammen med foreldrene. Overgangsobjektet som har sin spesielle lukt, smak og berøringsopplevelse for barnet.

5.4 Samspill

Begge intervjupersonene vektlegger samspillet barna imellom og samspillet mellom voksen og barn. Begge påpeker hvor mye læring som foregår i et samspill, selv hos de yngste som ikke har verbalspråk. Intervjuperson 1 sier at barna er veldig opptatte av hverandre den første tiden i barnehagen, noe som kan knyttes opp mot Merleau-Ponty, som Løkken (Løkken, 2004, ss. 89-90) skriver om i boken *Toddlerkultur*. Merleau-Ponty påpeker barns ivrige interesse for andre mennesker. Han hevder at barna deler et usynlig bånd fordi de ligner på hverandre som mennesker og den hverdagslige omgangen mellom kroppssubjektene har både mening og intensjon i seg, selv om det verbale språket ikke er der. Dette kan vi også se på med Daniel Sterns kjennetegn for interaksjon, som Løkken (Løkken, 2004, s. 90) også viser til. Han hevder at mennesker har felles oppmerksomhet omkring felles følelser og felles hensikter, selv om det ikke sies med ord. Denne prosessen kalles følelsesmessig inntonning, noe som betyr at det vi gjør, gjør vi med en mening, en hensikt og med følelser i samspill med andre. Videre sier begge intervjupersonene at det er viktig for de å være tilgjengelig hvor barna

oppholder seg, som er på gulvet. De ønsker å observere, og delta når nødvendig, i interaksjonene. Dette kan tolkes som at personalet ønsker å forsikre seg om at barnets ulike behov blir møtt i møte med andre barn. Ved å ha trygge og tilgjengelige voksne ved sin side, vil barnets grunnleggende følelsesmessige behov bli møtt. Barnet har en trygg havn som det kan søke til, og det kan utforske og delta i samspill med andre barn. Niss (Niss, 2017, ss. 30-33) sier at når de følelsesmessige og meningssskapende behovene er ivaretatt, avtar behovet for regulering og veiledning, barnet vet hva det kan forvente.

5.5 Foreldresamarbeid

Begge intervjupersonene sier at det viktigste for å få til et godt samarbeid med barnets hjem er god, daglig kommunikasjon. Dette kan belyses med hva Drugli (Drugli, 2017, s. 71) skriver om foreldresamarbeidet. Hun beskriver hente- og bringesituasjonen som en unik mulighet til å ha felles fokus på barnet. Den uformelle, daglige praten om barnet er en stor, og viktig del av samarbeidet. Som intervjuperson 1 sier så bruker de praksisfortellinger i den daglige samtalen for å fokusere på barnet og barnets hverdag i barnehagen. Hun ønsker at livet hjemme og i barnehagen skal deles. Dette henger sammen med føringer fra Rammeplan for samarbeid mellom hjem og barnehage; «*barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene. På individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring*» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29). I mine funn vektlegger begge intervjupersonene det med kommunikasjon fordi de mener det trygger foreldrene. Videre sier intervjuperson 1 at om foreldrene er trygge på barnehagen, vil det hjelpe barnet i denne overgangen. Dette kan tolkes som at intervjupersonene vektlegger foreldrenes trygghet, og at de mener det vil påvirke barnets trygghet. Dette kan underbygges av det Drugli (Drugli, 2017, s. 71) skriver om små barn i overgangen fra hjemmet til barnehagen. Hun påpeker at barnet er god på å fange opp signaler fra foreldrene sine, derfor er enighet rundt levering i barnehagen spesielt viktig.

6. Avslutning

I lys av min problemstilling «Hvordan jobber barnehagepersonalet for å trygge 1-åringen i tilvenningen?» har det kommet frem at tilvenningen for 1-åringen krever stor kompetanse og ferdigheter fra barnehagepersonalet. Det har også kommet frem at det er en lang prosess som krever individuell tilrettelegging, alt med fokus på barnets beste. Gjennom samtale med to førskolelærere har jeg fått innsikt i hvordan de jobber, planlegger og deres tanker rundt denne prosessen. Her har det kommet frem at det er mange ulike elementer som må til for å trygge barnet i overgangen fra hjem til barnehage på best mulig måte. De viktigste begrepene som kommer frem i intervjuene av førskolelærerne, og som beskriver en god tilvenning, er tid og kommunikasjon. Begge intervjupersonene gjentar hvor viktig den individuelle tilvenningen er, og at barnet må få bruke tid på å bli trygg. De påpeker at det ikke bare er barnet som skal tilvennes, foreldrene må regne med å bruke mye tid, det samme gjelder barnehagen, og dette utover de tre første dagene som er pålagt. Barnehagen må bruke mye av sin tid og sine ressurser i tilvenningen av nye barn, det er like nytt for de som for barnet, fordi alle barn er ulike og har ulike behov. For å kunne vite når barnet kjenner seg trygg i barnehagen, kreves en enorm kompetanse på de yngste barna. Barnehagepersonalet må inneha denne kompetansen for å forstå 1-åringens væren i verden og hvorfor barnet har sine reaksjoner. Gjennom mine funn og teorien jeg viser til, kommer det frem at for å oppleve tilvenningen som trygg, både for voksne og barn, er det viktig å etablere et godt, og tidlig samarbeid med foreldrene. Dette samarbeidet må vedlikeholdes gjennom daglig kommunikasjon for å finne veien videre, alt med fokus på barnets beste.

I begrepsavklaringen stilte jeg spørsmålsteget ved begrepet tilvenning og om det er et godt nok begrep som beskriver overgangen fra hjemmet til barnehagen. Etter å ha intervjuet to førskolelærere, lest relevant litteratur og skrevet denne oppgaven, kan det se ut til at dagens tilvenning i barnehagen i større grad tilpasser seg enkeltindividet og tar hensyn til forskjellene blant barna. Med andre ord er barnehagen også under tilvenning på samme måte som barnet, noe jeg tolker som at de ansatte vektlegger individualitet og legger til rette for tilpasset tilvenning innenfor sine rammer. I dagens samfunn er det ikke bare barnet som skal tilvennes, men alle parter skal tilvennes hverandre og den nye hverdagen.

Referanser

- Abrahamsen, G. (2007). En god start i barnehagen - toleranse for avskjed og tårer og tid til det nødvendige. I S. Haugen, L. Gunvor, & Monika Röthle (red.), *Småbarnspedagogikk: fenomenologiske og estetiske tilnærminger* (ss. 60-72). Oslo: J.W. Cappelens Forlag as.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgavekriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten begynner i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Fagereng, K. M. (2015). *Velkommen til barnehagelivet*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Jæger, H., & Bergsland, M. D. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Løkken, G. (2004). *Toddlerkultur*. Trondheim: J.W. Cappelens Forlag as.
- Niss, G. (2017). *Å begynne i barnehagen*. Stockholm: Pedlex.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Oslo: utdanningsdirektoratet.

Vedlegg

Intervjuguide

Tema: Tilvenning for de yngste barna i barnehagen

Problemstilling: Hvordan jobber barnehagelæreren for å trygge 1-åringen i tilvenningen?

Hva tenker du når du hører ordet trygghet?

Hva med tilvenning og tilvenningsperiode?

Det første møte

Kan du fortelle om rutinene ved oppstart på din avdeling?

Vil du si noe om hvilke rutiner dere har for kontakt/møte mellom hjem og barnehage i forkant av oppstart?

Hva skjer under det første møte med barnehagen?

Hva er viktig for deg når barnet, og foreldrene, kommer i barnehagen for første gang?

1-åringens behov

Hva tenker du er viktig for 1-åringen i overgangen mellom hjemmet og barnehagen?

Hvor lang er en tilvenningsperiode?

Er det rom for utvidelse fra barnehagen sin side?

Hvordan vite om det er behov for utvidelse

Hvordan jobber dere med tilknytning i tilvenningsperioden? Primærkontakt

Foreldre/foresattes behov

Hva tenker du er viktig for foreldrene i oppstarten?

Hva synes du er viktigst i forhold til kommunikasjonen med foreldre/foresatte i oppstarten?

Hva kan være utfordrende i møte med foreldre/foresatte?

Er foreldrene tilstede under hele tilvenningsperioden?

Er det kommunikasjon mellom barnehage og foreldre i løpet av dagen i tilvenningsperioden etter de første 3 dagene?

Rammebetingelser

Hvordan er bemanningen under oppstart?

Hvilke utfordringer møter dere i denne perioden, med tanke på bemanning?

Hvordan påvirker bemanningen barnet som er i oppstarten?

Hva med resten av barnegruppa?

Hvor mange barn tilvennes samtidig?

Den informasjonen dere får angående barnet, som allergier, ulike behov etc., hvilke rutiner har din avdeling på at denne blir ivaretatt?

Hvordan kommer denne informasjonen frem til de som trenger å vite om den?

Samtykkeskjema

Forespørsel om deltagelse som informant til bachelor oppgave.

Jeg går 4.året deltid ved Dronning Maud Minne Høgskole og skal skrive min avsluttende bacheloroppgave.

Tema for oppgaven er «Trygghet for 1-åringen ved oppstart».

Jeg ønsker å belyse temaet fra barnehagelærers/førskolelærers perspektiv og vil innhente erfaringer og meninger om hvordan man best jobber for å trygge 1-åringen i tilvenningen.

Din deltagelse i denne undersøkelsen vil innebære et intervju hvor du får spørsmålene i forkant for å kunne være forberedt. Da det har kommet nye personvernregler, vil jeg ikke bruke båndopptaker, men notere på pc. Disse notatene får du se over før jeg bruker de i oppgaven.

Det er frivillig å delta og du kan trekke deg så lenge studien pågår. All informasjon vil være anonymisert.

Mine veiledere ved Dronning Maud:

Signe Marie Hanssen

smh@dmmh.no

Gro Anita Kamsvåg

gak@dmmh.no

Vennlig hilsen

Marte Fleischer

marte.fleischer@hotmail.com

Jeg samtykker i å delta i studien om trygghet for 1-åringen ved oppstart.

Sted/dato

underskrift